

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตและการแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนด้านการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาข้อมูลด้านส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนวิธีการผลิตและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไข ในการบริหารจัดการกลุ่มของแม่บ้านที่ทำอาชีพทอผ้า ของตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มที่ทำการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มทอผ้าในชุมชนตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีกลุ่มทอผ้าที่ทอผ้าแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ หมู่ที่ 1 กลุ่มตาลเหนือ มีจำนวน 30 คน หมู่ที่ 5 กลุ่มตาลกลาง มีจำนวน 25 คน หมู่ที่ 9 กลุ่มช่างเค็ง มีจำนวน 25 คน หมู่ที่ 3 กลุ่มตาลใต้ มีจำนวน 20 คน หมู่ที่ 10 กลุ่มใหม่พัฒนา มีจำนวน 25 คน รวม 125 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในการประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมา 95 คน โดยแบ่งตามกลุ่ม ซึ่งมีจำนวน 5 กลุ่ม โดยจะมีการคัดเลือกและสุ่มตัวอย่าง ในแต่ละกลุ่มจำนวน 10 – 15 ราย จำนวน 5 กลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณและบรรยายเชิงพรรณนา จากการวิจัย ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. บริบทด้านการเกิดกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ

ชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่มีการทอผ้าฝ้ายใช้ในครัวเรือนมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย และมีการใช้เปลือกไม้ ใบไม้ในการย้อมสีโดยทอเป็นเสื้อผ้าสวมใส่ไปทำไร่นานอกจากนั้นยังมีที่นอน ส่วนสีที่ใช้ในสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่เป็นสีจากเปลือกไม้ที่หาได้ในหมู่บ้าน เช่น สีเทาจากโคลน สีน้ำตาลจากดินอาดางและยังไม่มีเทคนิคการผสมสี ในปี พ.ศ. 2538 มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ แต่เริ่มขายอย่างจริงจังในปี พ.ศ.2544 ในระยะแรกนั้นยังไม่มีเงินงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุน แต่มีการหารายได้เข้ากลุ่มโดยการนำสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปจำหน่ายตามงานแสดงสินค้า ในปี พ.ศ.2540 ได้รับความช่วยเหลือจากเงินงบประมาณจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนประจำตำบล “เริ่มการตั้งกลุ่มในปี พ.ศ.2540 โดยตัวประธานเองเป็นหัวหน้ากลุ่มและนำผลผลิต

ออกไปจำหน่ายตามงานที่ทางราชการแจ้ง เช่น งานฤดูหนาว งานผ้าทอที่อุตสาหกรรมจังหวัด” (น.ส.ก้องคำ ปัญญามูล) การตั้งกลุ่มผู้ผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือของชาวบ้านในชุมชนบ้านตาล มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มรายได้เสริมจากอาชีพหลัก คือ การทำการเกษตรให้กับสมาชิกในชุมชน และเพื่อทำการปรีกษาหรือเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการผลิตและแปรรูป รวมไปถึงปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีกระบวนการและขั้นตอนการทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของกลุ่ม และเมื่อก่อตั้งขึ้นแล้วคนในชุมชนเห็นว่าการผลิตผ้าฝ้ายสามารถที่สร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว จึงตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญในการรวมกลุ่มของสมาชิกผู้ทอผ้าฝ้ายในตำบลบ้านตาล

2. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

2.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

กลุ่มทอผ้าในชุมชนตำบลบ้านตาล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิง มีอายุเฉลี่ย 46 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีสถานภาพในกลุ่มเป็นสมาชิก และสำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่หก

2.2 ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคม

กลุ่มทอผ้าในชุมชนตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน ทำการทอผ้าเป็นอาชีพหลักและส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นผู้ทอผ้า ในกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ โดยเฉลี่ยแล้วกลุ่มกลุ่มทอผ้าในชุมชนตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีรายได้ต่อเดือนจากการร่วมกิจกรรมการผลิตกับกลุ่มเฉลี่ย 6,221 บาท/เดือน ส่วนใหญ่ใช้เงินออมของตัวเองเป็นแหล่งทุนและสินเชื่อที่ใช้ในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ และสมาชิกส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ จากวิทยุและโทรทัศน์ 1-5 ครั้ง/ปี จากหนังสือพิมพ์ 2-3 ครั้ง/ปี จากเจ้าหน้าที่ 1-5 ครั้ง/ปี จากผู้นำกลุ่ม 1-3 ครั้ง/ปี และการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน 1-5 ปี/ครั้ง และมีเหตุผลในการเข้าร่วมกลุ่มมากกว่าสองเหตุผล

3. ขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ

สมาชิกโดยส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้ามาจากปู่ย่า ตายาย โดยมีการถ่ายทอดสืบกันมาเป็นทอด ๆ และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการสอนกระบวนการทอผ้าให้แก่สมาชิกในกลุ่ม คือ แม่ รองลงมาคือ แกนนำกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่นอกจากจะได้รับการ

ถ่ายทอดวิธีการทอผ้ามาจากแม่ของสมาชิกแต่ละคนแล้ว สมาชิกบางส่วนยังได้รับการถ่ายทอดวิธีการทอผ้าจากการเข้ารับการอบรมการทอผ้าจากกลุ่ม และฝึกฝนด้วยตัวเอง

แหล่งวัตถุดิบเส้นด้าย วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้าย ย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล ส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบที่ได้มาจากการผลิตฝ้ายในท้องถิ่น โดยการปลูกเองของสมาชิกกลุ่ม หรือเกษตรกรปลูกฝ้ายในตำบลบ้านตาลที่ “วัตถุดิบของฝ้ายที่กลุ่มนำมาใช้ในการทอผ้าในปัจจุบันได้มาจากการปลูกเอง” นางจันทร์อ่อน ค้างสังข์ “ฝ้ายที่นำมาทอผ้าของกลุ่มนั้นเป็นฝ้ายที่ปลูกเอง โดยเป็นการปลูกของเกษตรกรในชุมชน หรือสมาชิกของกลุ่ม” นางทอง ปันล้น และบางส่วนซื้อมาจากนอกพื้นที่ตำบลบ้านตาลหรือจากโรงงานผลิตฝ้าย “เส้นด้ายผ้าฝ้ายที่ทออยู่ในปัจจุบันซื้อมาจากโรงงาน” น.ส.ดวงดี ตะติญญา ในด้านวัตถุดิบที่ใช้ในการย้อม ส่วนใหญ่เป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เปลือกไม้

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตนั้น เป็นการถ่ายทอดจากแม่สู่ลูก เนื่องจากในแต่ละครอบครัวจะทอผ้าใช้เอง ก็ทำให้ลูกสาวทำใช้เองเป็นทอดๆ ส่วนพ่อก็ถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกชายในเรื่องต่างๆ เช่นเดียวกัน จนในปัจจุบัน เมื่อการทอผ้ากลายเป็นเรื่องของการสร้างรายได้ เป็นการผลิตเพื่อขาย โอกาสในการถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลานก็น้อยลงไป ประกอบกับเด็กๆ หรือเยาวชนในสมัยปัจจุบันนั้นมีโอกาสได้เรียนหนังสือ เวลาที่แต่เดิมพ่อหรือแม่เรียนรู้งานบ้าน หรืองานฝีมือนั้น ในปัจจุบันก็เป็นเวลาเรียนหนังสือ เป็นเวลาที่อยู่ที่โรงเรียนมากกว่า โอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องเหล่านี้ก็น้อยลงไป กลุ่มทอผ้าในชุมชนตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการนำส่วนต่าง ๆ ของพรรณพืชที่ทำให้เกิดสี มาใช้ในการย้อมสีผ้าเพื่อผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ และได้มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการย้อมผ้า มาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เข้ากับยุคสมัย เช่น การพัฒนาสีสันทดลวดลายของผ้าให้มีความสวยงาม และหลากหลาย นอกจากนี้ยังเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน ในด้านการจัดการวัตถุดิบตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และประหยัด “การใช้เปลือกไม้เป็นวัตถุดิบย้อมสีผ้าฝ้ายสีธรรมชาติจะทำให้มีกสารใช้วัตถุดิบอย่างประหยัด และได้สีที่ตรงตามความต้องการ” นางบัวจัน มีคโห่ง ส่วนต่าง ๆ ของพืชที่ให้สี เกิดจากการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ “วัตถุดิบที่กลุ่มทอผ้าและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล ส่วนใหญ่มาจากวัสดุตามธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้” นางจันทร์ เบ็งตา ทำให้สมาชิกกลุ่มฯเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และมีการนำไปใช้อย่างระมัดระวัง “เมื่อเราเข้าใจในพรรณไม้ต่าง ๆ ในท้องถิ่นและรู้จักนำมาใช้ในการย้อมสีของผ้าฝ้ายจะทำให้ประหยัดไม่ต้องซื้อสีย้อม เพราะสีที่ได้นำมาจากธรรมชาติ” น.ส.กมลพร ปุ๊ดพรม

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล ส่วนใหญ่เป็นผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าเมตร และการแปรรูปผ้าฝ้ายให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ผ้าพันคอ หมอน เสื้อผ้า กางเกง ผ้าซิ่น กระเป๋า ซึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ เป็นที่ยอมรับในตลาดเป็นอย่างมาก และมีการรับจ้างผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติตามคำสั่งซื้อของลูกค้า โดยผลิตภัณฑ์เด่นของกลุ่ม คือ ผ้าพันคอ

การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ กลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล มีการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสรุปได้ดังนี้ คือ 1) จำหน่ายในรูปแบบของกลุ่ม 2) ขายเองโดยสมาชิกกลุ่ม 3) การขายส่งโดยไม่มีศูนย์จำหน่าย ทางกลุ่มมีการบริหารจัดการด้านการตลาดด้วยการแบ่งหน้าที่การผลิตของสมาชิกตามคำสั่งซื้อของลูกค้า แล้วทำการกระจายคำสั่งซื้อไปยังสมาชิกที่ทำหน้าที่ผลิตต่าง ๆ เช่น การย้อมสีผ้า ที่มีการจัดสถานที่ย้อมไว้เฉพาะหลังจากนั้น ก็จะส่งเส้นด้ายที่ผ่านการย้อมไปยังสมาชิกที่ทำหน้าที่ทอผ้า โดยประธานกลุ่มมีหน้าที่ในการประสานงานในการผลิตตามคำสั่งซื้อ นอกจากนี้ประธานกลุ่มยังมีหน้าที่ในการประสานงานด้านการตลาดกับภายนอกด้วย

ปัญหาและอุปสรรค ที่กลุ่มทอผ้าในชุมชนตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ประสบอยู่ส่วนใหญ่เป็นปัญหา ด้านปัจจัยการผลิต ได้แก่ ขาดการพัฒนาทักษะ ความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ในการผลิตและแปรรูปผ้าฝ้าย ขั้นตอนการผลิตมีความซับซ้อน คุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่ตรงตามคำสั่งซื้อของลูกค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของสีผ้า ขั้นตอนในการผลิตใช้เวลานาน ต้นทุนการผลิตได้แก่ มีสมาชิกร้อย ขาดแรงงานในการผลิต วัสดุดิบที่นำมาใช้ในการทอผ้ามีราคาสูง และการตลาด ได้แก่ ผลตอบแทนที่ยังน้อยอยู่ และกลุ่มฯยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

การเชื่อมโยงของกลุ่มองค์กรและหน่วยงานอื่น ๆ และ แผนงานที่จะดำเนินต่อไป กลุ่มมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ดังต่อไปนี้ 1) องค์กรบริหารส่วนตำบล และกองทุนหมู่บ้าน 2) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม 3) การเชื่อมโยงสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ในด้านการฝึกอบรมเทคนิค วิธีการย้อมผ้า การสร้างลายผ้า 4) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน 5) หน่วยงานอื่น ๆ เช่น กรมอุตสาหกรรมภาคเหนือ โครงการฝ้ายแกมไหม และแผนงานที่กลุ่มฯ จะส่งเสริม คือ จัดให้มีศูนย์จัดจำหน่ายในชุมชน ขยายตลาดทั้งภายในและนอกประเทศให้เป็นที่ยอมรับหลาย ตำรวจความต้องการของตลาด ในด้านคุณภาพ รูปแบบเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาเทคนิคการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

อภิปรายผล

จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตและการแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ สามารถอภิปรายผลเป็นข้อๆ ดังนี้

1. **บริบทชุมชนและการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ** งานศิลปหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายบ้านตาล เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวตำบลบ้านตาลมาเป็นเวลานาน เป็นการผลิตผ้าฝ้ายทอมือเพื่อสนองประโยชน์ในครอบครัว เมื่อว่างเว้นจากงานในไร่ นา ดังมีคำกล่าวที่ว่า “เมื่อเสร็จหน้านาผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” ซึ่งเป็นการแบ่งภาระหน้าที่ระหว่างชายหญิงอย่างลงตัว โดยผู้ชายจะช่วยกันทำหน้าที่ในการปลูกฝ้าย ส่วนผู้หญิงจะช่วยกันปั่นฝ้าย ย้อมฝ้าย ถักทอผ้าฝ้ายให้เกิดความสวยงาม อันเกิดจากการคิดค้นทดลอง เรียนรู้เรื่อยมาจนเกิดเป็นภูมิปัญญาถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสืบทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติที่ได้จากเปลือกไม้ รากไม้ ต่าง ๆ มาทำการย้อมกับเส้นด้ายให้มีความสวยงาม ซึ่งมีเทคนิควิธีการย้อมที่ง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและการประดิษฐ์ลวดลายผ้าได้งดงาม จากงานในครัวเรือนเป็นศิลปหัตถกรรมแบบครบวงจร อีกอย่างภูมิปัญญาการย้อมสีด้วยเปลือกไม้ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติวิธีการและกระบวนการผลิตนั้นไม่เป็นพิษต่อผู้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการทำมาหากินจากการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ ซึ่งบริบทเหล่านี้ยังคงเกิดขึ้นในชุมชนบ้านตาล ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และจากการศึกษาก็ได้แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในตำบลบ้านตาลที่ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพให้มากที่สุด เช่น การส่งเสริมการปลูกฝ้ายในชุมชนเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบและราคาที่สูงของฝ้าย การนำพรรณพืชที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ในการย้อมผ้าฝ้าย ซึ่งลักษณะเด่นของผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าในตำบลบ้านตาล คือ มีสีสวย สีไม่ตก ไม่ซีด เนื้อผ้าเรียบ ซักแล้วไม่หดตัว มีการควบคุมคุณภาพในขั้นตอนการย้อมค่อนข้างสูง ไม่มีสีเคมีเจือปน ลักษณะของสีที่ได้จึงไม่ค่อยฉูดฉาด แต่ในการย้อมแต่ละครั้งไม่สามารถควบคุมให้สีเหมือนเดิมได้ การให้สีของเปลือกไม้จะไม่คงที่ แม้ว่าจะมีการดวง หรือชั่งส่วนผสมก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภารัตน์และคณะ (2549) ที่พบว่าปัญหาของการย้อมสีผ้าจากเปลือกไม้คือสภาพอากาศ หากไม่มีแสงแดดจะไม่สามารถย้อมเส้นด้ายได้เลย เนื่องจากในขั้นตอนการย้อมนั้นมี 3 ขั้นตอน การย้อมแต่ละครั้งต้องตากเส้นด้ายให้หมาดก่อนจึงจะย้อมครั้งต่อไปได้และผู้ผลิตเองก็จะไปทำนามากกว่าในช่วงฤดูฝนผลิตภัณฑ์ที่ได้นั้น นับว่ายังมีสีที่ไม่ค่อยหลากหลายเท่าใดนัก และสีที่ได้ไม่ค่อยสดใส เนื่องจากผู้ผลิตเน้นการย้อมสีจากเปลือกไม้เท่านั้น ไม่นิยมนำส่วนอื่นๆ ของต้นไม้มานำใช้ในการย้อม ซึ่งจริงๆ แล้วส่วนอื่นๆ ของต้นไม้เช่น ใบ ดอก ราก ก็สามารถให้สีได้

และอาจได้สีที่สดใสและหลากหลายมากกว่า แต่กลุ่มผู้ผลิตให้เหตุผลว่าผ้าที่ย้อมจากส่วนอื่นๆนั้นสีจะตกไม่เหมือนย้อมจากเปลือกไม้

2. การผลิตและการแปรรูป ในขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าในตำบลบ้านตาล ในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่การปั่นด้าย การกรอด้าย การย้อมสี และผู้ทอ จะมีการแบ่งหน้าที่การผลิตแต่ก็ยังไม่ชัดเจนนัก เพราะสมาชิกส่วนใหญ่จะทำหน้าที่การผลิต หรือสมาชิกบางรายก็รับทำทั้งการย้อมและทอผ้าเอง ไม่สามารถรับด้ายจากคนอื่นเพื่อไปทอได้ เพราะฉะนั้นช่างทุกคนจะรู้และเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ได้ไม่เหมือนกันทุกคน ดังนั้นจึงทำให้คุณภาพของผ้า เช่น สี ลวดลาย ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับที่กลุ่มฯตั้งไว้ อย่างไรก็ตามจุดเด่นของการทอคือ แต่ละคนจะทำงานที่ตนเองถนัด ช่างทอผ้าห่มจะไม่รับงานทอผ้าชนิดอื่น ดังนั้นงานที่ได้จึงมีคุณภาพสูงเพราะช่างมีความชำนาญในงานที่ตนเองทำ ซึ่งสอดคล้องกับ ชูชีพ และวัณนี (2544, หน้า 37) ที่กล่าวถึงความสำคัญของคุณภาพว่า คุณภาพของสินค้าหรือบริการจะส่งผลที่ดีต่อการเพิ่มผลผลิตและการดำเนินธุรกิจ จากปัจจัยนำเข้าเข้าสู่กระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการเพื่อส่งมอบให้ลูกค้าภายนอกนั้น หากปัจจัยนำเข้าและกระบวนการมีคุณภาพย่อมก่อให้เกิดคุณภาพแก่สินค้าหรือบริการ ในด้านการแปรรูปฝ้านั้นภายในกลุ่มฯ จะมีช่างเย็บผ้าต่างหาก ผู้ทอจะส่งผ้าเข้ามาที่ศูนย์และสมาชิกที่เป็นช่างเย็บผ้าจะทำการแปรรูปเพื่อส่งสินค้าให้กับลูกค้าตามคำสั่งซื้อ เช่น เย็บเสื้อผ้า เย็บกระเป๋า ผ้าพันคอ ผ้าปูโต๊ะ และสินค้าอื่นๆ แต่ในปัจจุบันนั้นผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปยังมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากสมาชิกรับเน้นการผลิตสินค้าให้ทันตามออเดอร์ ซึ่งมีอยู่อย่างต่อเนื่อง จึงไม่มีเวลาที่จะเรียนรู้หรือศึกษารูปแบบใหม่ๆ และอีกอย่างคือกลุ่มจะแปรรูปสินค้าตามความถนัดของตนเอง ช่างไม่มีความเชี่ยวชาญพอ

3. การถ่ายทอดภูมิปัญญา ในอดีตการถ่ายทอดความรู้เรื่องต่างๆนั้นมักจะเป็นการเรียนรู้จากชีวิตประจำวัน เช่น เห็นมารดาทำลูกสาวก็จะทำตาม เห็นบิดาทำลูกชายก็จะทำตาม มักจะไม่มี การสอนแบบเป็นกิจลักษณะการทอผ้าฝ้ายของผู้หญิงชาวบ้านในท้องถิ่นตำบลบ้านตาลเองก็มีการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้กับลูกหลานและผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง แต่เดิมนั้นการทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติเป็นการผลิตผ้าเพื่อใช้นุ่งห่ม และดัดแปลงเป็นของใช้ในครัวเรือนเท่านั้น เช่น ที่นอน ผ้าห่ม เป็นต้น ส่วนการย้อมสีก็หาเปลือกไม้ที่มีในหมู่บ้าน และเท่าที่มีปลูกตามบ้านเรือน กระบวนการย้อมและการทอนั้นมารดาจะเป็น ผู้ถ่ายทอดให้กับลูกสาวหรือหลานสาวในครอบครัวเดียวกัน เพราะทุกครัวเรือนก็มีการทอผ้า และย้อมผ้าใช้เองอยู่แล้ว และเมื่อมีการรวมกลุ่มกันของแม่บ้านที่ทำการทอผ้าฝ้ายทอของท้องถิ่นชุมชนในตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นออกไปสู่สังคมภายนอก จึงทำให้เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือ และเป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

จากการทอผ้าที่คงความเป็นเอกลักษณ์ในการสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบันและยังเป็นอาชีพหลักของครอบครัวและคนในชุมชนตำบลบ้านตาลด้วย

จากความสำคัญดังกล่าวในปัจจุบันแหล่งการทอผ้าฝ้ายทอมือของชาวบ้านในตำบลบ้านตาล จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาองค์ความรู้จนกลายเป็นอาชีพที่ทำรายได้และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นบ้านตาล ซึ่งสอดคล้องกับ ประการ (2545) ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นมา พัฒนาการ วิถีชีวิตของท้องถิ่นในภาคเหนือ ผ้าเป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของในแต่ละชุมชน เพราะมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านวัฒนธรรม สังคม การเมือง เศรษฐกิจและเข้าไปมีบทบาทในพิธีกรรม ประเพณีที่สำคัญ ความเชื่อและค่านิยม การทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะความเป็นแม่ที่ต้องอบรมเลี้ยงดูบุตร ในฐานะผู้ดูแลภายในครัวเรือน ซึ่งจะจัดหาเครื่องนุ่งห่มให้แก่สมาชิกในครอบครัว คุณค่าของผู้หญิงจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการทอผ้า ซึ่งได้รับการฝึกฝนมาจากการดาสืบต่อกันมา ขั้นตอนฝีมือนั้น เริ่มจากผ้าฝ้าย ผ้าไหม จนกระทั่งถึงผ้ามัดหมี่ซึ่งเป็นขั้นสูงสุด ผ้าและกระบวนการทอผ้าเป็นกระบวนการจัดเวลาทางสังคม ในการเตรียมผู้หญิงตั้งแต่เด็กให้เป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์ พร้อมด้วยคุณสมบัติที่สังคมในชุมชนต้องการผ้าจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม การเมืองการปกครองเศรษฐกิจและเทคโนโลยีซึ่งหากไม่มีการสืบทอดหรือถ่ายทอดอาจทำให้เกิดความสูญเสียของความเป็นเอกลักษณ์และถูกกลืนเลือนจากยุคสมัยปัจจุบัน

ปัญหาในระบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือในบ้านตำบลบ้านตาล

ปัญหาที่พบแบ่งเป็น 4 ประเด็น

1. **ด้านข้อจำกัดของวัตถุดิบ** กลุ่มทอผ้าทอผ้าในตำบลบ้านตาล ประสบปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดของวัตถุดิบ เนื่องจากกลุ่มทอผ้าในตำบลบ้านตาลผลิตเส้นฝ้ายเองได้เพียงบางส่วน จึงจำเป็นต้องสั่งซื้อเส้นฝ้ายสำเร็จรูปหรือฝ้ายดิบจากแหล่งอื่นมาใช้ในการผลิต ซึ่งราคาของเส้นฝ้ายเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งการใช้ วัตถุดิบจากธรรมชาติที่นำมาใช้ในการย้อมสีมีต้นทุนการผลิตสูงกว่าการใช้สีเคมี ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อต้นทุนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติของกลุ่ม สอดคล้องกับ ฤทัยรัตน์ (2551) ที่พบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ที่ไม่สามารถผลิตเส้นด้ายเอง และต้องมีการซื้อด้ายสำเร็จรูป และส่งผลต่อราคาผลิตภัณฑ์ที่จำเป็นต้องกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ที่สูงกว่ากลุ่มทอผ้าอื่น ๆ ซึ่งมีผลต่อการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพราะลูกค้าบางส่วนเลือกซื้อผลิตภัณฑ์โดยคำนึงถึงเรื่องราคาเป็นหลัก จึงหันไปซื้อผลิตภัณฑ์จากกลุ่มทอผ้าอื่น ๆ ซึ่งมีราคาต่ำกว่าการควบคุมต้นทุนค่าวัตถุดิบ

2. ด้านข้อจำกัดด้านแรงงาน สมาชิกกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล ที่ร่วมผลิตและแปรรูปมีค่อนข้างน้อยและส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุจึงไม่สามารถผลิตผ้าฝ้ายทอมือในปริมาณมากได้ ทำงานได้ไม่รวดเร็วนัก บางครั้งในระหว่างทำงานมีอาการปวดเมื่อยตามร่างกายก็ต้องหยุดพักก่อนทำให้การผลิตไม่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังส่งผลถึงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ด้วย แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มกันแต่สมาชิกกลุ่มบางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแต่เพียงในนาม โดยจะร่วมออกทรัพย์และรับเงินปันผลจากกลุ่มเท่านั้นและไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ ดังนั้นสมาชิกกลุ่มที่ทำงาน จึงมีเพียงไม่กี่คนและทำให้กำลังการผลิตของกลุ่มมีอยู่จำกัดกลุ่มจึงไม่สามารถรับคำสั่งซื้อจากลูกค้า ในปริมาณมาก ๆ ได้ทำให้สูญเสียโอกาสในการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไปหลายครั้ง สอดคล้องกับ ฤทัยรัตน์ (2551) ที่พบว่ากลุ่มทอผ้าบ้านแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีจำนวนน้อยและส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำงานได้ไม่รวดเร็ว ส่งผลให้ไม่สามารถผลิตผ้าฝ้ายทอมือปริมาณมากในเวลาจำกัดได้

3. ข้อจำกัดด้านการผลิต ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับปัญหาด้านปริมาณผลิตภัณฑ์และแผนการตลาด ของกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือความสามารถในการผลิตที่ต่ำ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านแรงงานที่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้ไม่สามารถผลิตผ้าฝ้ายทอมือในปริมาณมากได้ ส่งผลให้ปริมาณสินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่เพียงพอกับความต้องการและไม่เป็นไปตามคำสั่งซื้อของลูกค้าและตลาด รวมไปถึงปัญหาด้านการวางแผนการตลาดและการประสานงานภายในกลุ่มที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ สมาชิกกลุ่มได้เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาหลายวิธีการ เช่น การทุนสินค้าเพื่อป้องกันการขาดแคลนสินค้า การจัดการสรรแบ่งการรับคำสั่งซื้อ วางแผนและกลยุทธ์การตลาดใหม่ จัดสรรเวลาจากอาชีพ/รองให้ชัดเจน จัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเสริมทักษะในทุกกรรมวิธีของการผลิตผ้าฝ้าย ส่งผลให้ไม่สามารถผลิตผ้าฝ้ายทอมือปริมาณมากในเวลาจำกัดได้

นอกจากนี้กลุ่มทอผ้าบ้านตาล ยังประสบปัญหาในกระบวนการผลิตทั้งขั้นตอนการรับคำสั่งซื้อ การตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ การย้อมสี การเตรียมฝ้ายยืนและฝ้ายพุ่ง และการทอผ้า ซึ่งส่งผลให้การผลิตของกลุ่มผิดพลาดและเกิดความล่าช้า หรือผลผลิตที่ได้มีคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐานที่กลุ่มกำหนดไว้

4. **ปัญหาด้านคุณภาพผลผลิต** ผลผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาลบางชนิด ยังมีปัญหาด้านคุณภาพ เช่น สีของผ้า ลวดลายที่ยังไม่มีความหลากหลาย และคุณภาพของสินค้าที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของลูกค้า ทำให้สินค้าขายไม่ได้ โดยกลุ่มฯ ได้มีความคิดเห็นต่อเรื่องนี้และได้ให้ข้อเสนอแนะ คือ พัฒนารูปแบบผลผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพที่ดีกว่าเดิมและสำรวจตลาด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตและการแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาล อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับกลุ่มผู้ผลิต

1. การย้อมสีของกลุ่มผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าในตำบลบ้านตาล คือ มีสีสวย สีไม่ตก ไม่ซีด เนื้อผ้าเรียบ ซักแล้วไม่หดตัว มีการควบคุมคุณภาพในขั้นตอนการย้อมค่อนข้างสูง แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของเปลือกไม้ที่ให้สี ในปัจจุบันนี้มีพืชที่ให้สีจำนวนน้อย และทางกลุ่มต้องการใช้เฉพาะเปลือกไม้เท่านั้น ซึ่งหากต้องการสีที่หลากหลายขึ้น หรือได้สีแปลกๆออกไปจากเดิม ทางกลุ่มน่าจะนำเอาส่วนอื่นๆของพืชมาย้อมสีลองดูบ้าง โดยอาศัยความชำนาญที่มีอยู่แล้วทำการประยุกต์วัตถุดิบที่ใช้อาจจะได้สีที่หลากหลายขึ้น

2. ในด้านการผลิตนั้น กลุ่มผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าในตำบลบ้านตาล มีความสามารถและชำนาญในด้านการย้อมและการทออยู่แล้ว รวมทั้งมีการควบคุมคุณภาพค่อนข้างสูง ซึ่งนับว่าเป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์แต่จะขาดศักยภาพในด้านการแปรรูป และสร้างลวดลาย สีต้นของผ้าที่หลากหลาย ซึ่งในจุดนี้กลุ่มฯ น่าจะมีการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบผลผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพที่ดีกว่าเดิม และสำรวจตลาดว่าตลาดมีความต้องการสินค้าแบบไหน หรือสร้างเครือข่ายในการแปรรูปผลผลิตภัณฑ์นั้นคือ ร่วมมือกับกลุ่มอื่นที่มีความชำนาญในด้านการแปรรูป โดยกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านตาลส่งผ้าที่ย้อมและทอให้กับกลุ่มที่แปรรูป เพื่อให้ได้ผลผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายขึ้น

ข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

1. ด้านการถ่ายทอดความรู้ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาล ควรพิจารณาในการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตัวเอง เนื่องจากปัจจุบันชุมชนในตำบลบ้านตาล ถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติที่ดีแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้ ควรที่จะมีหน่วยงานทางราชการที่มาสสนับสนุน

และพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน หรือผู้ที่สนใจสามารถเรียนรู้และสร้างผลงานอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้

2. ด้านการตลาด องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตาล และสำนักมาตรฐานอุตสาหกรรมควรร่วมมือกันในการพัฒนาระบบการตลาดให้แก่กลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เนื่องจากลักษณะของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้มีค่อนข้างมาก และรูปแบบคล้ายๆกัน ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกค่อนข้างมาก ดังนั้น ควรจะมีหน่วยงานที่ดูแล ส่งเสริมและดำเนินการช่วยเหลือในด้านของตลาดที่สามารถรองรับสินค้าได้อย่างเพียงพอ หรือสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ผลิตเพื่อหมุนเวียนสินค้า และมีสมาชิกในกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบในด้านการตลาด เข้ารับการฝึกอบรม หรือสัมมนา ด้านการตลาด เพื่อเพิ่มศักยภาพในด้านการส่งเสริมการตลาด

3. ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการศึกษาแนวทางการความต้องการของตลาดกลุ่มต่างๆทั้งในและต่างประเทศ ส่งเสริมให้มีการพัฒนารูปแบบผ้าฝ้ายย้อมสีเปลือกไม้ให้สามารถรองรับความต้องการของตลาดได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งถัดไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตในการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาของกลุ่มผลิตและแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติในตำบลบ้านตาลเท่านั้น ซึ่งจริงๆแล้วยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่ควรมีการศึกษาในครั้งถัดไป เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาวิธีการย้อมผ้าฝ้ายด้วยสีเปลือกไม้ให้มีความคงที่เป็นต้นๆ